

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/20/2009

OPINIE O FUNKCJONOWANIU DEMOKRACJI W POLSCE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY 2009

PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

Blisko dwadzieścia lat temu zmienił się w Polsce ustrój polityczny. Od tego czasu trwa proces kształtowania się kultury demokratycznej. W jednym z ostatnich sondaży¹ zapytaliśmy Polaków o jej obecną kondycję oraz o opinię na temat różnych aspektów funkcjonowania demokracji w naszym kraju.

SPOŁECZNE PODŁOŻE DEMOKRACJI

Jak wynika z uzyskanych deklaracji, tylko co czwarty badany (25%) twierdzi, że ma poczucie wpływu na sprawy kraju, natomiast zdecydowana większość (72%) jest przeciwnego zdania. Od pierwszego pomiaru, realizowanego po transformacji ustrojowej, grupa osób mających poczucie wpływu na sytuację w państwie zwiększyła się ponad trzykrotnie. Jednak w odniesieniu do zeszłorocznego badania można zauważyć, że poczucie to nieco osłabło.

Tabela 1

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?	Wskazania respondentów według terminów badań							
	VI '92	VII '93	X '97	V '99	V '04	I '07	I '08	I '09
	w procentach							
Tak	7	10	19	11	15	24	30	25
Nie	91	86	76	87	83	73	65	72
Trudno powiedzieć	2	4	5	2	2	3	5	3

Bardziej rozpowszechnione jest poczucie wpływu na sprawy lokalne, które deklaruje ponad dwie piąte Polaków (42%). O niemożności kształtowania swojego bliskiego otoczenia mówi natomiast ponad połowa respondentów (55%). Poczucie wpływu na sprawy swojego miasta, gminy rosło od początku lat 90. do 2007 roku. Od tego czasu utrzymuje się na mniej więcej stałym poziomie.

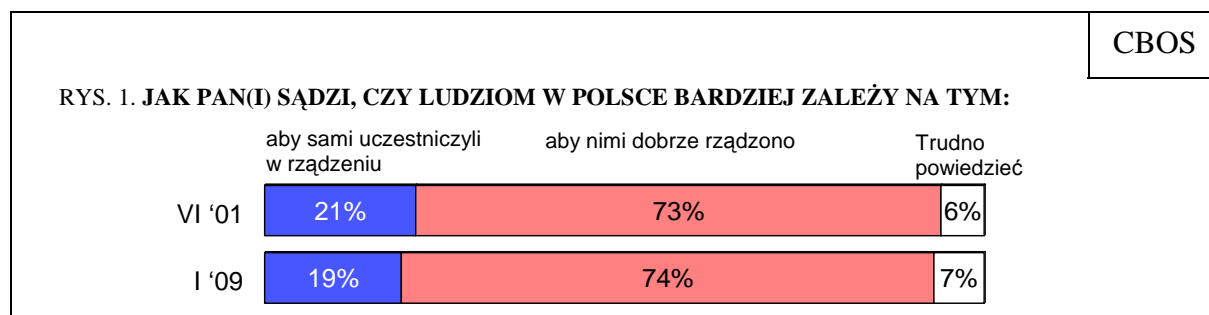
¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (224) zrealizowano w dniach 9–15 stycznia 2009 roku na liczącej 1089 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski.

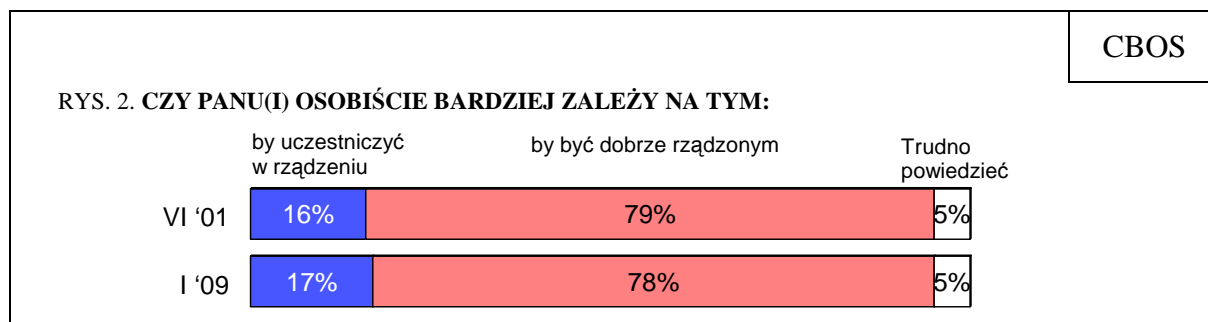
Tabela 2

Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	VI '92	X '97	V '99	V '04	I '07	I '08	I '09
	w procentach						
Tak	16	26	25	34	42	39	42
Nie	79	69	73	63	54	58	55
Trudno powiedzieć	5	5	2	3	4	3	3

Poczucie wpływu w obu opisywanych wymiarach zależy przede wszystkim od takich cech społeczno-demograficznych, jak: wiek, wykształcenie, wysokość dochodów i sytuacja materialna. Częściej mają je osoby lepiej wykształcone, uzyskujące wyższe dochody i zadowolone z własnych warunków bytu (zob. tabele aneksowe). Wpływ na sprawy kraju częściej deklarują osoby mające do 34 lat, a na sprawy lokalne – do 44 lat. Jeśli chodzi o miejsce zamieszkania, to można zauważyć, że badani z największych aglomeracji częściej niż mieszkańcy wsi mają poczucie wpływu na sprawy kraju, ale nieco rzadziej niż inni deklarują możliwość wpływania na bliższe otoczenie. Warto jeszcze wspomnieć, że zarówno poczucie wpływu na sprawy kraju, jak i na sprawy lokalne zauważalnie częściej charakteryzuje osoby, które należą do jakichś organizacji społecznych, niż respondentów niezaangażowanych w taką działalność (odpowiednio jest to 36% wobec 24% i 55% wobec 40%).

Z niskim poziomem poczucia wpływu na sprawy polityczne wiąże się niewielka gotowość do partycypacji w tej dziedzinie. Przeważa bowiem opinia, że ludziom w Polsce bardziej zależy na tym, aby nimi dobrze rządzono, niż żeby sami uczestniczyli w rządzeniu. Odnosi się to zarówno do postrzegania innych osób, jak i do oceny indywidualnych oczekiwań. Tę predyspozycję społeczną można uznać za raczej stałą – przynajmniej w ciągu ostatnich ośmiu lat nie uległa zmianie.

Poczucie wpływu na sprawy kraju przekłada się, jednak tylko w niewielkim stopniu, na gotowość do partycypacji w rządzeniu. Ludzie mający takie poczucie częściej niż pozostali skłonni byłiby uczestniczyć w sprawowaniu władzy (24% wobec 15%). Wolę udziału w rządzeniu relatywnie częściej deklarują badani, którzy nie ukończyli 44 lat. Oczekiwania te – szczególnie w wymiarze indywidualnym – zależą od wykształcenia: osoby z wyższym i średnim wykształceniem częściej przejawiają potrzebę partycypacji we władzy, a także od sytuacji materialnej: im jest lepsza, tym większa gotowość do politycznego zaangażowania.

POSTAWY WOBEC DEMOKRACJI

Niemal od początku lat 90. monitorujemy społeczne nastawienie do demokracji. Uogólniając można powiedzieć, że od początku badania tej kwestii obserwujemy dominację poparcia dla idei demokracji. Z ostatniego pomiaru również wynika, że większość Polaków (68%) nadal podziela przekonanie o wyższości demokracji nad innymi formami rządów. Pozostali to albo osoby krytycznie ustosunkowane do wyższości tego systemu nad innymi (14%), albo badani niemający sprecyzowanej opinii (18%). W ciągu ostatnich kilku miesięcy postawa prodemokratyczna stała się tylko nieznacznie bardziej powszechna niż wcześniej. Jeśli jednak za punkt odniesienia przyjmiemy nasze pierwsze po przemianach ustrojowych badanie stosunku do demokracji, to stwierdzimy, że wzrost zwolenników idei demokracji jako formuły rządzenia jest bardziej znaczący, choć – co należy podkreślić – nastąpił on za sprawą zmniejszenia się grupy nieumiejących się wówczas ustosunkować do tej kwestii, a nie tych, którzy nie zgadzali się z jej przewagą nad innymi formami rządów.

Tabela 3

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?	Wskazania respondentów według terminów badań																				
	X '92	VI '93	XI '93	V '95	IX '95	X '95	XI '96	X '97	III '99	IV '00	X '00	XI '01	III '02	V '04	II '06	XI '06	IV '07	V '07	XI '07	VII '08	I '09
	w procentach																				
Zgadzam się	52	62	61	67	61	71	67	63	64	71	70	63	66	60	61	62	63	59	74	65	68
Nie zgadzam się	15	11	16	17	17	12	12	16	19	12	12	17	14	18	15	18	16	19	11	17	14
Trudno powiedzieć	33	27	23	16	22	17	21	21	17	17	18	20	20	22	24	20	21	22	15	18	18

Aprobacie demokracji sprzyja lepsze wykształcenie i wyższy status materialny badanych. Niemal powszechna zgoda na demokratyczne rządy jest deklarowana w takich grupach społeczno-zawodowych, jak: kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem, technicy i średni personel, a także pracownicy usług. Jeśli chodzi o poglądy polityczne, można zauważyć, że osoby sympatyzujące z prawicą nieco częściej aprobują ideę demokracji niż badani mający przekonania lewicowe, a zwłaszcza centrowe. Trzeba podkreślić, że we wszystkich analizowanych grupach społecznych i demograficznych przeważa poparcie dla demokratycznej formuły rządów.

Ponad jedna trzecia Polaków (35%) byłaby skłonna dopuścić w pewnych okolicznościach rządy niedemokratyczne, jednak nieco większa grupa (40%) nie zgodziłaby się na odejście od demokracji. Od początku lat 90. do 2006 roku odnotowywaliśmy zazwyczaj (z pewnymi wyjątkami) przewagę przyzwolenia w pewnych okolicznościach na posunięcia niedemokratyczne nad głosami nieakceptującymi takich rozwiązań politycznych. Od roku 2007 ta tendencja się odwróciła.

Tabela 4

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem, że niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań																			
	X '92	VI '93	XI '93	V '95	IX '95	X '95	XI '96	X '97	III '99	X '00	III '02	V '04	IX '05	XI '06	IV '07	XI '07	VII '08	I '09		
	w procentach																			
Zgadzam się	36	45	45	47	44	35	46	38	41	37	43	42	52	40	36	31	34	35		
Nie zgadzam się	26	26	29	32	30	41	31	38	36	39	33	30	27	35	40	48	40	40		
Trudno powiedzieć	38	29	26	21	26	24	23	24	23	24	24	28	21	25	24	21	26	25		

Zgodę na dopuszczenie w pewnych warunkach rządów niedemokratycznych stosunkowo częściej niż inni wyraziliby najmlodszy badani, uczniowie i studenci. Ci, którzy utożsamiają się z lewicą lub centrum, częściej zaakceptowaliby rozwiązania niedemokratyczne niż deklarujący prawicowe poglądy polityczne.

Obojętność wobec obowiązującego ustroju deklaruje co trzeci badany (33%). Natomiast ponad połowie (53%) nie jest obojętne to, czy żyją w państwie demokratycznym czy niedemokratycznym. Wyraźna zmiana dotycząca tej kwestii nastąpiła po wyborach parlamentarnych w 2007 roku. Od tego momentu co najmniej połowa społeczeństwa deklaruje, że ważne jest dla niej to, jaki ustrój obowiązuje w Polsce.

Tabela 5

Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem: dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?	Wskazania respondentów według terminów badań												
	X '92	VI '93	V '95	III '99	X '00	III '02	V '04	IX '05	XI '06	IV '07	XI '07	VII '08	I '09
	w procentach												
Zgadzam się	44	44	45	41	38	49	42	50	42	43	29	37	33
Nie zgadzam się	36	40	45	45	47	40	43	39	44	46	58	50	53
Trudno powiedzieć	20	15	10	14	15	11	15	11	14	11	13	12	14

Stosunkowo częściej obojętność wobec demokracji deklarują osoby mające od 55 do 64 lat, mieszkańcy wsi i małych miast, respondenci z wykształceniem zasadniczym zawodowym, mniej zarabiający i niezadowoleni ze swojej sytuacji materialnej. Jeśli chodzi o grupy społeczno-zawodowe, są to przede wszystkim rolnicy, robotnicy niewykwalifikowani, pracownicy usług, a spośród biernych zawodowo – gospodynie domowe, bezrobotni. Ponadto stosunek obojętny jest bardziej charakterystyczny dla zwolenników poglądów centrowych niż dla osób o przekonaniach prawicowych czy lewicowych.

Można dodać, że istnieje istotny statystycznie związek między poczuciem wpływu na sprawę kraju a stosunkiem do demokracji. Im wyższa wartość tego pierwszego wskaźnika, tym powszechniejsza aprobata demokracji (r Pearsona=0,21), jak również niższy poziom obojętności wobec istniejącego ustroju (0,21).

OCENA DEMOKRACJI

Społeczne poparcie dla idei demokracji oraz ocena jej funkcjonowania to dwie kwestie, których – jak pokazują wyniki – nie należy utożsamiać. Mimo że większość Polaków uważa się za zwolenników rządów demokratycznych, blisko połowa (49%) źle ocenia

funkcjonowanie tego systemu w naszym kraju. Odmiennego zdania jest nieco ponad dwie piąte badanych (42%). Od czasu poprzedniego pomiaru wyniki te nie uległy istotnym zmianom. Najwięcej pozytywnych ocen demokracji deklarowano po wyborach parlamentarnych w 2007 roku.

Tabela 6

Stosunek do funkcjonowania demokracji w naszym kraju	Wskazania respondentów według terminów badań																									
	XI '93	V '95	X '95	XI '96	X '97	V '98	III '99	XII '99	IV '00	X '00	XI '01	III '02	III '03	VII '03	V '04	XI '04	IX '05	XI '05	II '06	XI '06	IV '07	V '07	XI '07	VII '08	I '09	
	w procentach																									
Zadowoleni	36	24	30	44	40	41	28	35	27	37	34	24	22	20	21	26	32	34	40	30	31	32	46	43	42	
Niezadowoleni	52	67	58	47	50	46	62	56	64	51	53	64	67	71	68	63	58	56	46	58	59	54	42	47	49	
Trudno powiedzieć	12	9	12	9	10	13	10	9	9	12	14	12	11	9	11	12	10	10	14	12	10	14	12	10	9	

Zadowoleni z funkcjonowania demokracji relatywnie częściej są najmłodsi badani, respondenci uczący się bądź studiujący. Bardziej pozytywnie niż inni demokratyczną praktykę postrzegają też osoby dobrze oceniające własną sytuację materialną. Niezadowoleni z funkcjonowania demokracji stanowią zauważalną większość wśród rolników oraz w grupie ludzi gorzej sytuowanych. Wpływ poglądów politycznych na ocenę demokracji jest znikomy, można jednak zauważyć, że osoby o przekonaniach prawicowych nieco przychylniej niż pozostali badani odnoszą się do działania demokracji w naszym kraju.

Potencjalni wyborcy głównych ugrupowań politycznych w większości wyrażają zadowolenie z funkcjonowania demokracji w Polsce. Wyjątkiem są zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości, wśród których ponad połowa negatywnie ocenia demokratyczną praktykę. Obok nich krytyczną opinię wyraża też znaczny odsetek respondentów niemających swojej reprezentacji na scenie politycznej.

Tabela 7

Potencjalne elektoraty	Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?		
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	66	30	4
PiS	39	54	7
SLD*	49	47	4
PSL*	52	45	2
Niezdecydowani	36	52	12
Niezamierzający głosować	28	59	13

* Odpowiedzi potencjalnych wyborców SLD i PSL należy traktować ostrożnie z powodu ich niewielkiej liczebności w badanej próbie

Ocena funkcjonowania demokracji zależy również od indywidualnych oczekiwań respondentów, jeśli chodzi o partycypację w rządzeniu. Ponad połowa ankietowanych (53%), którzy deklarują, że zależy im na udziale w rządzeniu państwem, to osoby zadowolone z demokratycznej praktyki. Natomiast wśród niezainteresowanych tą aktywnością, tzn. takich, którzy przyznają, że chcą być dobrze rządzeni, przeważa krytyczna ocena działania demokracji (51%).

Ogólna ocena systemu politycznego nie wypada zbyt dobrze. Większość ankietowanych (57%) jest zdania, że funkcjonujący w kraju system polityczny jest zły i wymaga zmian. Blisko dwie piąte badanych (37%) uważa ten system za dobry, niewymagający istotnych poprawek. Najwyższy poziom krytycyzmu w tej kwestii odnotowaliśmy w 1989 roku (wówczas aż siedmiu na dziesięciu Polaków wyrażało negatywną opinię i podkreślało konieczność zmian) oraz w roku 2003, kiedy ocena systemu politycznego była równie zła jak tuż przed transformacją ustrojową.

Tabela 8

Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i) najbardziej?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	I '89	X '95	IV '97	X '97	III '99	III '03	I '09
	w procentach						
Nasz system polityczny jest dobry i nie wymaga jakichkolwiek zmian	2	1	2	3	1	1	3
Nasz system polityczny jest w zasadzie dobry, lecz wymaga drobnych usprawnień	20	31	36	35	30	20	34
Nasz system polityczny nie jest zbyt dobry i wymaga wielu zmian	49	42	41	44	44	50	43
Nasz system polityczny jest zły i wymaga zasadniczych zmian	22	17	12	12	17	21	14
Trudno powiedzieć	7	9	9	6	8	8	6

O systemie politycznym funkcjonującym w Polsce lepsze zdanie mają osoby z wyższym wykształceniem, ankietowani uzyskujący najwyższe dochody *per capita* w gospodarstwie domowym, zadowoleni ze swojej sytuacji materialnej, a spośród grup społeczno-zawodowych – technicy i średni personel oraz kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem. Ponadto częściej są to badani o prawicowych poglądach politycznych.

Oceny zaawansowania przemian demokratycznych są podzielone. Prawie co trzeci respondent uważa, że panujący w Polsce ustrój jest obecnie bliżej systemu demokratycznego, i niemal tyle samo osób wyraża odmienne przekonanie. Tak samo liczna grupa twierdzi, że

polSKI system polityczny jest w „połowie drogi” w procesie demokratyzacji. W odniesieniu do poprzedniego badania (z 2007 roku) przybyło osób, które negatywnie oceniają poziom zaawansowania przemian. Patrząc z dłuższej perspektywy można jednak zauważyć pewną poprawę. Obecnie więcej osób niż w latach 1993–2006 pozytywnie ocenia stan rozwoju demokracji.

Tabela 9

Zaawansowanie przemian polskiego systemu politycznego	Wskazania respondentów według terminów badań							
	IV '93	IX '96	V '98	III '99	V '04	II '06	XI '07	I '09
	w procentach							
Bliżej systemu niedemokratycznego	39	33	35	31	42	33	24	30
W połowie drogi	24	29	32	30	26	27	33	32
Bliżej systemu demokratycznego	22	25	21	26	18	25	33	31
Trudno powiedzieć	15	13	12	13	14	15	10	7

ROZUMIENIE DEMOKRACJI

Sprawdziliśmy, jak – w opinii ankietowanych – ogólnie rozumiana jakość życia ludzi wiąże się z tym, czy ustrój jest demokratyczny czy niedemokratyczny. Znaczna większość badanych uważa, że w państwie demokratycznym ludzie są bardziej wolni, szczęśliwsi, a także zamożniejsi (twierdzi tak od 64% do 77% respondentów). Niewiele osób (od 7% do 11%) wiąże te aspekty z systemem niedemokratycznym.

Ponad połowa Polaków (56%) uważa, że w państwie demokratycznym ludzie bardziej szanują władzę, natomiast co czwarty respondent (25%) sądzi, że władza cieszy się większym szacunkiem obywateli w systemie niedemokratycznym. Prawie połowa ankietowanych (49%) przypisuje systemowi demokratycznemu wpływ na to, że obywatele w większym stopniu przestrzegają prawa, choć dość znaczna grupa (27%) wiąże to zjawisko z brakiem demokracji.

Bardziej podzielone są opinie na temat tego, który z tych systemów nie radzi sobie z przestępczością. Przeważająca grupa (43%) wskazuje w tym kontekście demokrację, natomiast mniej osób (32%) system niedemokratyczny. Warto zaznaczyć, że w stosunku do wcześniejszych pomiarów zauważalnie mniej osób utożsamia tę kwestię z demokracją.

Większe posłuszeństwo obywateli wobec władzy zapewniają, zdaniem ankietowanych, warunki niedemokratyczne (45% wobec 36%). Zwraca uwagę fakt, że obecnie więcej osób wskazuje na związek posłuszeństwa wobec władzy z demokracją niż w ostatnich dwóch pomiarach (w 1996 i 2003 roku).

Tabela 10

W którym z państw:	W państwie demokratycznym				W państwie niedemokratycznym				Trudno powiedzieć			
	V '95	XI '96	III '03	I '09	V '95	XI '96	III '03	I '09	V '95	XI '96	III '03	I '09
	w procentach											
– ludzie czują się bardziej wolni	82	81	79	77	5	4	5	7	13	14	16	16
– ludzie są na ogół szczęśliwsi	63	66	57	65	8	7	9	9	28	27	34	27
– ludzie są na ogół zamożniejsi	64	65	60	64	14	8	13	11	22	27	28	25
– ludzie czują się bardziej zagrożeni przestępczością	57	53	57	43	23	20	19	32	20	26	24	25
– ludzie na ogół bardziej szanują władzę	57	53	49	56	23	22	26	25	20	26	25	19
– ludzie są na ogół bardziej posłuszni władzy	35	26	23	36	47	52	56	45	18	21	21	18
– ludzie bardziej przestrzegają prawa	-	-	-	49	-	-	-	27	-	-	-	23

Powyższe cechy, co zrozumiałe, są związane z ogólną oceną demokracji jako pewnej formuły politycznej. Badani, którzy uważają, że demokracja nie ma przewagi nad innymi formami rządów, relatywnie częściej niż będący odmiennego zdania skłonni są lokować poszczególne aspekty dotyczące jakości życia ludzi w państwie niedemokratycznym. Dotyczy to szczególnie takich kwestii, jak: zamożność społeczeństwa, ogólnie pojęte zadowolenie, szczęście i – co ciekawe – również poczucie wolności osobistej. Ponadto warto zauważyć, że – jak wynika z analizy regresji – na aprobatę idei demokracji najistotniej wpływa utożsamianie szczęścia obywateli z państwem demokratycznym.

Zapytaliśmy także, jakie zjawiska są w opinii społecznej normalne czy – mówiąc inaczej – akceptowalne w państwie demokratycznym. Prawie dwie trzecie badanych uważa, że są nimi zarówno spory między partiami politycznymi (64%), jak też długotrwałe debaty w parlamencie (65%). Niemal równo podzielone są zdania na temat tego, czy naturalnym elementem demokracji są spory między rządem, parlamentem i prezydentem; nieznacznie więcej ankietowanych uważa, że jest to dla demokracji normalne (48% wobec 45% mających inne zdanie). Od 2001 roku grupa kwalifikujących to zjawisko jako nienormalne zauważalnie się zwiększyła. Może to wynikać z tego, że w ostatnim czasie konflikty na linii rząd–prezydent są bardziej intensywne.

Za normalną rolę mediów w demokratycznym państwie większość Polaków (55%) uznaje informowanie o prywatnych sprawach osób pełniących ważne funkcje publiczne. Jeśli chodzi o postrzeganie pluralizmu informacyjnego, to przeważa pogląd (50% wobec 41%), że media w demokratycznym państwie nie powinny przekazywać informacji i opinii sprzecznych ze sobą.

Tabela 11

Czy uważa Pan(i) za zjawisko normalne w ustroju demokratycznym czy też za nienormalne:	Normalne		Nienormalne		Trudno powiedzieć	
	VI 2001	I 2008	VI 2001	I 2008	VI 2001	I 2008
	w procentach					
– spory między partiami politycznymi	67	64	27	29	6	7
– długotrwałe dyskusje w parlamencie	62	65	32	28	6	7
– spory między rządem, parlamentem, prezydentem	58	48	35	45	7	7
– pojawienie się wielu sprzecznych informacji i opinii w prasie, radiu, telewizji	39	41	53	50	8	9
– interesowanie się przez dziennikarzy prywatnym życiem osób pełniących ważne funkcje państwowe	58	55	32	37	10	8

Stosunek do idei demokracji w dużej mierze wpływa na percepcję opisywanych wyżej zjawisk. Osoby, które aprobują wartości demokratyczne, stosunkowo częściej niż wyrażający ich dezaprobatę uważają za normalne dla demokracji takie zjawiska, jak: spory i konflikty w polityce czy długotrwałe dyskusje w parlamencie. Natomiast w obu tych grupach podobnie postrzegana jest rola mediów. Ponadto należy dodać, że osoby, które nie akceptują obecności powyższych zjawisk w państwie o ustroju demokratycznym, są przeważnie niezadowolone z funkcjonowania demokracji w Polsce.

PARTIE POLITYCZNE

Czy poprawne działanie demokracji jest uzależnione od istnienia partii politycznych? Połowa Polaków (52%) uważa, że partie polityczne są niezbędne dla sprawnego działania państwa, natomiast blisko jedna piąta (18%) jest odmiennego zdania. Pozostali wyrażają mniej lub bardziej ambiwalentny stosunek do tej kwestii. Od roku 2001 do 2009 opinie na ten temat są względnie stabilne. Zasadniczy spadek powszechności przekonania, że partie polityczne są niezbędne do prawidłowego rządzenia państwem, nastąpił między 1997 a 2001 rokiem.

Tabela 12

Niektórzy mówią, że partie polityczne są w Polsce potrzebne do sprawnego funkcjonowania władzy państwowej. Inni mówią, że partie polityczne nie są w Polsce potrzebne. [...] Jak określił(a)by Pan(i) swoje stanowisko?	PGSW 1997	PGSW 2001*	PGSW 2005**	CBOS 2009
	w procentach			
Partie polityczne są potrzebne do sprawnego funkcjonowania państwa	61	52	54	52
I tak, i nie	19	25	24	25
Partie polityczne nie są w Polsce potrzebne do sprawnego funkcjonowania państwa	10	15	14	18
Trudno powiedzieć	9	9	9	5

* Polskie Generalne Studium Wyborcze 2001 afiliowane przy Instytucie Studiów Politycznych PAN, finansowane przez Komitet Badań Naukowych (grant nr 5 H02E 021 20) oraz dofinansowywane przez Economic and Social Research Council (ESRC) i Szkołę Wyższą Psychologii Społecznej (SWPS) w Warszawie

** Polskie Generalne Studium Wyborcze (PGSW) 2005 afiliowane przy Instytucie Studiów Politycznych PAN, finansowane przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji – grant nr 1 H02E 060 28 oraz dofinansowywane przez Fundację im. Stefana Batorego, Fundację Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS), Instytut Filozofii i Socjologii PAN i University of Glasgow (Department of Politics & Department of Central and East European Studies)

Niezbędność partii politycznych w funkcjonowaniu władzy państwowej częściej podkreślają badani o poglądach prawicowych lub lewicowych, rzadziej zaś ci, którzy identyfikują się z centrum. Przekonanie o potrzebie istnienia partii politycznych jest istotnie statystycznie związane z akceptacją demokracji jako najlepszej formuły politycznej (r Pearsona=0,17) oraz z poczuciem wpływu na sprawy kraju (0,14), a także z niższym poziomem obojętności politycznej (0,16) i dezaprobatą rozwiązań niedemokratycznych (0,14).

Ile więc partii powinno funkcjonować na scenie politycznej, aby system działał sprawnie? Optymalną dla kraju sytuacją, zdaniem większości Polaków (62%), jest taka, w której istnieją dwie–trzy partie. Co piąty badany (19%) wskazuje na potrzebę obecności większej liczby ugrupowań, natomiast co dziesiąty (10%) postuluje model monopartyjny. Nieliczni (3%) twierdzą, że w ogóle nie powinno być partii politycznych. Od 1992 roku nie zaszły w tych opiniach znaczące zmiany, jeśli chodzi o model najpowszechniej podzielany, natomiast zmieniło się drugie miejsce w strukturze postulowanych modeli. Na początku lat 90. nieco więcej osób opowiadało się za monopartyjnością, obecnie zaś bardziej popularny jest pogląd, że na scenie politycznej powinny funkcjonować więcej niż trzy partie.

Tabela 13

Czy uważa Pan(i), że dla kraju lepiej jest, jeśli istnieje:	Wskazania respondentów według terminów badań	
	VI 1992*	I 2009
	w procentach	
– jedna partia	14	10
– nie więcej niż 2–3 partie	60	62
– wiele partii	12	19
W ogóle nie powinno być partii	5	3
Trudno powiedzieć	9	6

* W 1992 roku dwie pierwsze odpowiedzi brzmiały: „jedna partia reprezentująca całe społeczeństwo” i „2–3 partie reprezentujące największe grupy społeczne”

Zarówno wśród zwolenników, jak i przeciwników poglądu głoszącego, że partie są potrzebne do sprawnego kierowania państwem, przeważają wskazania dotyczące dwóch–trzech formacji. Respondenci przekonani, że partie polityczne są potrzebne do funkcjonowania państwa, częściej niż uważający je za zbędne wskazują, iż lepsze dla kraju jest działanie wielu partii (24% wobec 13%). Natomiast przeciwnicy partii relatywnie częściej niż osoby wskazujące na konieczność ich istnienia twierdzą, że bardziej korzystnym rozwiązaniem jest obecność jednego, a nie wielu ugrupowań (20% wobec 7%).

Poparcie dla demokracji jest na dość wysokim poziomie, ale społeczną ocenę jej funkcjonowania można określić jako w przeważającej mierze krytyczną; teoretycznie więc Polacy nie widzą lepszego rozwiązania politycznego, choć w praktyce – jak pokazują uzyskane deklaracje – mają demokracji wiele do zarzucenia. Ważnym czynnikiem, który w znacznym stopniu kształtuje zarówno stosunek do demokracji, jak i percepcję jej funkcjonowania, jest wysokość zarobków i ogólna sytuacja materialna respondentów.

Nadal stosunkowo niski jest poziom poczucia wpływu na sprawy polityczne i – co do pewnego stopnia jest z tym związane – zdecydowana przewaga oczekiwań, by być rządzonym, nad gotowością do samodzielnego uczestnictwa w rządzeniu. Bierna postawa wobec polityki przekłada się z kolei na większe niezadowolenie z działania demokracji.

Opracował

Michał FELIKSIAK

A N E K S

Tabela 1

		Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		25	72	3	1089
Płeć	Mężczyźni	30	69	2	512
	Kobiety	21	74	5	577
Wiek	18-24 lata	33	63	3	160
	25-34	31	66	3	201
	35-44	24	73	2	185
	45-54	26	74		158
	55-64	18	78	4	196
	65 lat i więcej	20	74	6	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	20	76	5	415
	Miasto do 20 tys.	26	70	4	147
	20-100 tys.	30	67	3	209
	101-500 tys.	27	72	1	173
	501 tys. i więcej mieszk.	29	70	1	146
Wykształcenie	Podstawowe	19	74	6	293
	Zasadnicze zawodowe	23	74	3	274
	Średnie	26	72	2	369
	Wyższe	37	61	2	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	42	57	2	80
	Średni personel, technicy	29	66	5	31
	Pracownicy adm.-biurowi	20	79	1	87
	Pracownicy usług	21	79		52
	Robotnicy wykwalifikowani	27	71	2	152
	Robotnicy niewykwalifik.	29	68	3	62
	Rolnicy	14	84	2	58
	Pracujący na własny rach.	21	74	6	33
Bierni zawodowo	Renciści	19	74	6	76
	Emeryci	20	76	4	225
	Uczniowie i studenci	36	59	5	109
	Bezrobotni	26	73	1	65
	Gospodynie domowe i inni	21	76	4	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	27	71	3	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	33	64	2	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	27	72	1	224
	prywatnym gosp. rolnym	21	79		54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	20	76	4	257
	501-750	22	75	3	192
	751-1000	23	74	3	195
	1001-1500	23	74	3	183
	Powyżej 1500 zł	43	55	2	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	12	85	3	234
	Średnie	22	74	4	413
	Dobre	34	63	3	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	29	66	5	54
	Raz w tygodniu	25	72	3	544
	1-2 razy w miesiącu	25	72	3	179
	Kilka razy w roku	26	71	3	202
	W ogóle nie uczestniczy	24	72	4	109
Poglądy polityczne	Lewica	30	69	1	160
	Centrum	24	73	3	356
	Prawica	29	68	3	370
	Trudno powiedzieć	16	79	5	203

Tabela 2

		Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		42	55	3	1088
Płeć	Mężczyźni	45	52	3	512
	Kobiety	39	57	4	576
Wiek	18-24 lata	47	48	5	160
	25-34	48	48	4	201
	35-44	54	45	1	185
	45-54	44	56	1	158
	55-64	28	67	5	196
	65 lat i więcej	31	65	4	188
Miejsce zamieszkania	Wieś	40	56	4	414
	Miasto do 20 tys.	45	47	8	147
	20-100 tys.	45	51	4	209
	101-500 tys.	42	56	2	173
	501 tys. i więcej mieszk.	37	63		146
Wykształcenie	Podstawowe	34	61	6	292
	Zasadnicze zawodowe	37	61	3	274
	Średnie	48	49	3	369
	Wyższe	52	46	2	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	58	42		80
	Średni personel, technicy	50	47	3	31
	Pracownicy adm.-biurowi	36	63	1	87
	Pracownicy usług	48	51	2	52
	Robotnicy wykwalifikowani	38	57	4	152
	Robotnicy niewykwalifik.	36	61	3	62
	Rolnicy	51	48	2	58
	Pracujący na własny rach.	46	41	13	33
Bierni zawodowo	Renciści	26	69	5	76
	Emeryci	36	60	4	224
	Uczniowie i studenci	51	44	5	109
	Bezrobotni	38	60	2	65
	Gospodynie domowe i inni	51	45	3	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	47	52	1	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	45	53	2	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	45	51	4	224
	prywatnym gosp. rolnym	53	47		54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	39	55	6	257
	501-750	42	56	2	192
	751-1000	35	61	4	195
	1001-1500	41	57	2	182
	Powyżej 1500 zł	55	43	2	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	28	69	3	234
	Średnie	38	57	4	412
	Dobre	52	45	3	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	41	56	3	54
	Raz w tygodniu	44	52	4	543
	1-2 razy w miesiącu	38	59	3	179
	Kilka razy w roku	38	59	3	202
	W ogóle nie uczestniczy	43	54	3	109
Poglądy polityczne	Lewica	41	56	2	160
	Centrum	45	52	3	356
	Prawica	46	50	4	370
	Trudno powiedzieć	28	66	6	203

Tabela 3

		Jak Pan(i) sądzi, czy ludziom w Polsce bardziej zależy na tym:			Liczba osób
		aby sami uczestniczyli w rządzeniu	aby nimi dobrze rządzono	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		19	74	7	1084
Płeć	Mężczyźni	21	72	7	510
	Kobiety	17	76	7	574
Wiek	18-24 lata	22	71	7	158
	25-34	26	66	8	201
	35-44	23	72	5	185
	45-54	14	81	6	158
	55-64	14	79	7	195
	65 lat i więcej	12	78	10	186
Miejsce zamieszkania	Wieś	20	71	9	414
	Miasto do 20 tys.	13	77	10	147
	20-100 tys.	22	73	5	207
	101-500 tys.	12	85	4	172
	501 tys. i więcej mieszk.	25	70	5	144
Wykształcenie	Podstawowe	13	77	10	290
	Zasadnicze zawodowe	20	72	8	274
	Średnie	22	73	5	367
	Wyższe	19	76	5	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	15	81	5	80
	Średni personel, technicy	20	73	8	31
	Pracownicy adm.-biurowi	25	70	5	87
	Pracownicy usług	30	66	4	52
	Robotnicy wykwalifikowani	23	73	5	152
	Robotnicy niewykwalifik.	35	55	10	61
	Rolnicy	16	78	5	58
	Pracujący na własny rach.	15	72	12	33
Bierni zawodowo	Renciści	10	79	10	75
	Emeryci	13	78	8	223
	Uczniowie i studenci	18	73	9	107
	Bezrobotni	12	78	10	65
	Gospodynie domowe i inni	20	78	3	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	23	72	6	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	23	72	6	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	25	69	6	224
	prywatnym gosp. rolnym	14	82	4	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	15	77	7	255
	501-750	15	78	7	192
	751-1000	17	74	9	195
	1001-1500	20	78	2	183
	Powyżej 1500 zł	19	79	2	117
Ocena własnych war. mater.	Złe	14	78	8	232
	Średnie	17	75	8	411
	Dobre	23	71	6	440
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	20	78	2	54
	Raz w tygodniu	18	75	6	543
	1-2 razy w miesiącu	20	71	9	179
	Kilka razy w roku	20	72	8	202
	W ogóle nie uczestniczy	17	76	7	106
Poglądy polityczne	Lewica	24	70	6	160
	Centrum	17	75	8	356
	Prawica	17	78	5	368
	Trudno powiedzieć	21	69	10	201

Tabela 4

		Czy Panu(i) osobiście bardziej zależy na tym:			Liczba osób
		by uczestniczyć w rządzeniu	by być dobrze rządzonym	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		17	78	5	1084
Płeć	Mężczyźni	19	77	5	508
	Kobiety	16	79	5	576
Wiek	18-24 lata	28	67	5	158
	25-34	20	73	6	201
	35-44	22	75	2	184
	45-54	13	83	4	158
	55-64	12	85	3	195
	65 lat i więcej	9	84	7	188
Miejsce zamieszkania	Wieś	17	77	6	412
	Miasto do 20 tys.	17	80	3	147
	20-100 tys.	17	77	6	209
	101-500 tys.	17	80	3	173
	501 tys. i więcej mieszk.	20	77	3	144
Wykształcenie	Podstawowe	14	80	6	291
	Zasadnicze zawodowe	14	78	8	273
	Średnie	20	77	3	368
	Wyższe	21	78	1	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	21	79		80
	Średni personel, technicy	25	70	4	31
	Pracownicy adm.-biurowi	20	78	2	87
	Pracownicy usług	22	71	7	52
	Robotnicy wykwalifikowani	25	71	5	151
	Robotnicy niewykwalifik.	14	82	4	61
	Rolnicy	11	83	6	58
	Pracujący na własny rach.	19	64	16	33
Bierni zawodowo	Renciści	8	84	8	76
	Emeryci	8	87	4	224
	Uczniowie i studenci	31	66	3	107
	Bezrobotni	14	81	6	65
	Gospodynie domowe i inni	14	82	4	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	21	76	3	142
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	19	80	1	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	22	72	6	224
	prywatnym gosp. rolnym	10	85	5	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	15	78	7	256
	501-750	14	83	2	190
	751-1000	19	73	8	195
	1001-1500	13	85	2	183
	Powyżej 1500 zł	24	74	2	117
Ocena własnych war. mater.	Złe	8	86	6	232
	Średnie	15	79	6	413
	Dobre	24	73	3	439
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	19	81		52
	Raz w tygodniu	16	80	4	543
	1-2 razy w miesiącu	19	77	4	179
	Kilka razy w roku	18	76	6	202
	W ogóle nie uczestniczy	18	74	8	108
Poglądy polityczne	Lewica	18	79	3	160
	Centrum	18	78	4	356
	Prawica	19	78	3	369
	Trudno powiedzieć	11	79	10	200

Tabela 5

		Czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza, z następującym stwierdzeniem na temat demokracji: Demokracja ma przewagę nad wszelkimi innymi formami rządów?			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		68	14	18	1088
Płeć	Mężczyźni	73	15	12	512
	Kobiety	64	14	23	576
Wiek	18-24 lata	70	17	13	160
	25-34	74	11	15	201
	35-44	73	14	13	185
	45-54	70	14	17	158
	55-64	63	15	22	195
	65 lat i więcej	60	15	24	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	60	19	22	414
	Miasto do 20 tys.	67	11	22	147
	20-100 tys.	73	11	15	209
	101-500 tys.	74	14	13	173
	501 tys. i więcej mieszk.	79	10	11	146
Wykształcenie	Podstawowe	53	17	30	292
	Zasadnicze zawodowe	63	15	22	274
	Średnie	76	13	11	369
	Wyższe	87	10	3	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	90	6	3	80
	Średni personel, technicy	84	8	9	31
	Pracownicy adm.-biurowi	72	14	14	87
	Pracownicy usług	83	5	12	52
	Robotnicy wykwalifikowani	66	18	16	152
	Robotnicy niewykwalifik.	62	15	23	61
	Rolnicy	49	29	23	58
	Pracujący na własny rach.	73	19	8	33
Bierni zawodowo	Renciści	57	11	32	76
	Emeryci	63	15	22	225
	Uczniowie i studenci	75	15	10	109
	Bezrobotni	68	13	19	65
	Gospodynie domowe i inni	59	13	28	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	72	15	13	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	79	7	15	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	74	14	12	224
	prywatnym gosp. rolnym	54	24	22	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	59	19	22	257
	501-750	65	12	23	192
	751-1000	71	12	18	195
	1001-1500	74	16	10	183
	Powyżej 1500 zł	83	12	5	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	56	18	26	233
	Średnie	65	14	21	413
	Dobre	78	13	10	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	62	20	17	54
	Raz w tygodniu	67	13	19	544
	1-2 razy w miesiącu	74	11	14	179
	Kilka razy w roku	65	15	19	202
	W ogóle nie uczestniczy	70	19	10	109
Poglądy polityczne	Lewica	73	14	13	160
	Centrum	69	15	16	356
	Prawica	78	13	9	370
	Trudno powiedzieć	45	15	40	202

Tabela 6

		Czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza, z następującym stwierdzeniem na temat demokracji: Niekiedy rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane niż demokratyczne?			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		35	40	25	1086
Płeć	Mężczyźni	41	41	18	512
	Kobiety	29	39	32	574
Wiek	18-24 lata	43	34	23	160
	25-34	35	40	26	201
	35-44	43	38	19	185
	45-54	31	47	22	156
	55-64	31	43	25	195
	65 lat i więcej	26	37	37	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	34	34	32	413
	Miasto do 20 tys.	33	38	29	147
	20-100 tys.	34	44	22	208
	101-500 tys.	43	35	22	173
	501 tys. i więcej mieszk.	30	58	12	146
Wykształcenie	Podstawowe	27	31	43	291
	Zasadnicze zawodowe	39	35	26	273
	Średnie	35	47	18	369
	Wyższe	41	49	11	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	41	51	8	80
	Średni personel, technicy	43	37	20	31
	Pracownicy adm.-biurowi	37	42	21	87
	Pracownicy usług	40	44	16	52
	Robotnicy wykwalifikowani	40	41	19	152
	Robotnicy niewykwalifik.	42	31	28	60
	Rolnicy	30	36	34	58
	Pracujący na własny rach.	20	56	25	33
Bierni zawodowo	Renciści	25	33	42	76
	Emeryci	28	40	31	225
	Uczniowie i studenci	47	33	19	109
	Bezrobotni	32	39	29	65
	Gospodynie domowe i inni	22	40	38	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	40	39	21	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	40	42	18	88
	sekt. prywat. poza rolnict.	38	45	18	222
	prywatnym gosp. rolnym	35	35	30	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	31	34	35	256
	501-750	34	40	27	192
	751-1000	34	39	26	194
	1001-1500	38	45	17	183
	Powyżej 1500 zł	44	43	12	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	32	31	38	232
	Średnie	31	40	29	413
	Dobre	40	45	16	441
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	37	36	27	54
	Raz w tygodniu	31	40	28	543
	1-2 razy w miesiącu	42	37	21	179
	Kilka razy w roku	33	42	25	202
	W ogóle nie uczestniczy	41	40	18	109
Poglądy polityczne	Lewica	41	39	20	160
	Centrum	41	36	23	355
	Prawica	32	53	15	369
	Trudno powiedzieć	23	23	53	202

Tabela 7

		Czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza, z następującym stwierdzeniem na temat demokracji: Dla ludzi takich jak ja nie ma w gruncie rzeczy znaczenia, czy rządy są demokratyczne czy niedemokratyczne?			Liczba osób
		Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		33	53	14	1088
Płeć	Mężczyźni	34	55	11	512
	Kobiety	32	51	17	576
Wiek	18-24 lata	30	58	12	160
	25-34	29	56	15	201
	35-44	36	56	8	185
	45-54	30	58	12	158
	55-64	38	48	14	195
	65 lat i więcej	33	44	23	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	36	46	19	414
	Miasto do 20 tys.	37	47	16	147
	20-100 tys.	30	58	12	209
	101-500 tys.	34	53	12	173
	501 tys. i więcej mieszk.	24	72	4	146
Wykształcenie	Podstawowe	34	40	25	292
	Zasadnicze zawodowe	40	45	15	274
	Średnie	33	60	7	369
	Wyższe	17	76	7	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	14	85	1	80
	Średni personel, technicy	39	51	10	31
	Pracownicy adm.-biurowi	22	62	16	87
	Pracownicy usług	41	50	9	52
	Robotnicy wykwalifikowani	33	53	13	152
	Robotnicy niewykwalifik.	40	46	14	61
	Rolnicy	51	32	17	58
Pracujący na własny rach.	14	71	15	33	
Bierni zawodowo	Renciści	31	40	29	76
	Emeryci	36	45	19	225
	Uczniowie i studenci	25	64	11	109
	Bezrobotni	40	50	11	65
	Gospodynie domowe i inni	46	47	7	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	27	63	9	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	24	62	14	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	28	59	12	224
	prywatnym gosp. rolnym	53	31	17	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	37	43	20	257
	501-750	36	50	14	192
	751-1000	33	54	14	195
	1001-1500	32	61	8	183
	Powyżej 1500 zł	25	69	5	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	39	39	22	233
	Średnie	34	50	15	413
	Dobre	28	63	9	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	35	54	11	54
	Raz w tygodniu	30	54	15	544
	1-2 razy w miesiącu	37	48	14	179
	Kilka razy w roku	36	53	11	202
	W ogóle nie uczestniczy	31	55	14	109
Poglądy polityczne	Lewica	32	58	10	160
	Centrum	41	47	12	356
	Prawica	23	67	10	370
	Trudno powiedzieć	37	34	29	202

Tabela 8

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?			Liczba osób
		Zadowolony(a)	Niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		42	49	10	1085
Płeć	Mężczyźni	44	50	7	509
	Kobiety	40	48	12	576
Wiek	18-24 lata	56	33	11	160
	25-34	41	50	10	199
	35-44	41	52	7	184
	45-54	39	52	9	158
	55-64	38	52	10	196
	65 lat i więcej	37	51	12	188
Miejsce zamieszkania	Wieś	36	53	12	411
	Miasto do 20 tys.	42	46	12	147
	20-100 tys.	48	45	8	209
	101-500 tys.	42	51	7	173
	501 tys. i więcej mieszk.	50	43	7	146
Wykształcenie	Podstawowe	34	49	17	292
	Zasadnicze zawodowe	40	51	9	271
	Średnie	48	46	6	369
	Wyższe	45	51	4	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	52	47	1	80
	Średni personel, technicy	66	32	2	31
	Pracownicy adm.-biurowi	51	43	7	87
	Pracownicy usług	51	34	16	52
	Robotnicy wykwalifikowani	38	55	7	152
	Robotnicy niewykwalifik.	45	44	11	62
	Rolnicy	22	68	10	58
Pracujący na własny rach.	32	54	14	33	
Bierni zawodowo	Renciści	35	46	19	76
	Emeryci	36	54	10	224
	Uczniowie i studenci	60	33	7	109
	Bezrobotni	32	54	15	62
	Gospodynie domowe i inni	34	54	12	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	45	47	8	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	50	41	9	88
	sekt. pryw. poza rolnict.	45	47	8	224
	prywatnym gosp. rolnym	22	66	12	52
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	33	53	15	257
	501-750	39	49	12	188
	751-1000	40	50	10	195
	1001-1500	52	44	4	183
	Powyżej 1500 zł	51	46	3	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	23	63	14	232
	Średnie	36	52	12	412
	Dobre	57	38	5	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	41	49	9	54
	Raz w tygodniu	41	50	9	542
	1-2 razy w miesiącu	48	40	12	179
	Kilka razy w roku	35	55	10	201
	W ogóle nie uczestniczy	45	45	10	109
Poglądy polityczne	Lewica	43	52	5	160
	Centrum	43	47	10	354
	Prawica	49	46	5	369
	Trudno powiedzieć	24	54	22	202